

Araştırma Makalesi

Mersin Univ Sağlık Bilim Derg 2025; 18(1):70-80

doi: 10.26559/mersinsbd.1552618

0-6 yaş grubu çocuğa sahip olan annelerde otizm spektrum bozukluğu farkındalık durumunun belirlenmesi

 Fatma Bozdağ¹,  İbrahim Halil İriadam²,  İmran Kaya³,  Mehmet Emin Doblan⁴,  Havva Hacıoğlu⁵

¹Harran Üniversitesi Sağ. Bil. Fak., Hem. Bölümü Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hem. AD, Şanlıurfa,Türkiye

² Akçakale Devlet Hastanesi, Süt Çocuğu Kliniği, Şanlıurfa,Türkiye

³ Suruç Devlet Hastanesi, Süt Çocuğu Kliniği, Şanlıurfa,Türkiye

⁴ Gaziantep Şehir Hastanesi, Çocuk Acil Kliniği, Gaziantep,Türkiye

⁵ Gaziantep Şehir Hastanesi, Nöroloji Kliniği, Gaziantep, Türkiye

Öz

Amaç: Bu araştırma 0-6 yaş grubu çocuğa sahip annelerin otizm spektrum bozukluğu farkındalık düzeylerinin belirlenmesi amacıyla yürütülmüştür. **Yöntem:** Araştırma Mart-Aralık 2023 tarihleri arasında Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yer alan bir aile sağlığı merkezine kayıtlı 0-6 yaş arası çocuğa sahip olan 402 anne ile yürütülmüştür. Araştırma verilerinin toplanmasında Kişisel Bilgi Formu ve Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği olmak üzere iki form kullanılmıştır. **Bulgular:** 0-6 yaş grubu çocuğa sahip olan annelerin otizm farkındalık ölçeğinden 63.89 ± 13.49 puan aldıkları belirlenmiştir. Yaş, çocuk sayısı, eğitim durumu, meslek, yakın çevresinde otizm spektrum bozukluğuna sahip birey bulunma durumu ve otizm spektrum bozukluğu bulunan birey ile karşılaşmış olma durumlarının annelerin otizm farkındalık düzeyleri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olduğu saptanmıştır (sırasıyla; $p=0.006$ ve $p<0.001$). Annenin mesleğinin sağlık personeli/psikolog olmasındaki bir birimlik artış otizm farkındalığı ölçek puanında 4.038'lik bir artışa neden olurken otizm spektrum bozukluğuna sahip birey ile karşılaşma durumundaki bir birimlik artışın 4.714'lik bir artışa neden olduğu belirlenmiştir ($p<0.001$). **Sonuç:** 0-6 yaş arası çocuğa sahip olan annelerin otizm spektrum bozukluğuna yönelik farkındalık düzeyleri yüksek değildir. Annelerin farkındalıklarını artırmaya yönelik psikiyatristler, sosyal pediatrik uzmanlar, gelişimsel pediatri uzmanları, pediatri hemşireleri veya ilgili alanda çalışan uzman kişiler ve çalışmalar yapan akademisyenlerin iş birliği içerisinde eğitimler/seminerler yapılarak otizm spektrum bozukluğuna sahip çocukların erken dönemde tanı almasının mümkün olabileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Otizm spektrum bozukluğu, farkındalık, çocuk, anne

Yazının geliş tarihi: 20.09.2024

Yazının kabul tarihi: 17.01.2025

Sorumlu Yazar: Fatma Bozdağ, Harran Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Şanlıurfa, Türkiye. Tel: 0414 3183000, E-mail: fatosbozdag42@gmail.com

Determination of autism spectrum disorder awareness levels of mothers with 0-6 age group children

Abstract

Aim: This study was conducted to determine the level of autism spectrum disorder awareness of mothers with children aged 0-6 years. **Method:** The study was conducted between March-December 2023 with 402 mothers of children aged 0-6 years who were enrolled in a family health center located in the Southeastern Anatolia Region of Turkey. Two forms, Personal Information Form and Autism Awareness Scale of Mothers of Preschool Children, were used to collect the research data. **Results:** It was determined that mothers of children aged 0-6 years received 63.89 ± 13.49 points from the autism awareness scale. It was found that age, number of children, educational status, occupation, having an individual with autism spectrum disorder in the immediate environment and having met an individual with autism spectrum disorder had a statistically significant effect on the autism awareness levels of the mothers ($p=0.006$ and $p<0.001$, respectively). A one-unit increase in the mother's occupation as a healthcare professional/psychologist caused an increase of 4.038 in the autism awareness scale score, while a one-unit increase in the mother's encounter with an individual with autism spectrum disorder caused an increase of 4.714 ($p<0.001$). **Conclusion:** Mothers with children aged 0-6 years do not have a high level of awareness of autism spectrum disorder. It is thought that it may be possible for children with autism spectrum disorder to be diagnosed at an early stage by conducting trainings/seminars in cooperation with psychiatrists, social pediatricians, developmental pediatricians, pediatric nurses or experts working in the relevant field and academicians working in the relevant field to increase the awareness of mothers.

Keywords: Autism spectrum disorder, awareness, child, mother

Giriş

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) doğumdan sonraki ilk yıllardan itibaren belirtileri olan, bireylerin sosyal etkileşim ile iletişim kurma becerilerinde yetersizlik ve tekrarlı davranışlar ile karakterize nöro-gelişimsel bir bozukluk olarak tanımlanmaktadır.^{1,2} OSB tanısının hızla yaygınlığı artmakta ve bu yaygınlık oranları endişelere neden olmaktadır.³ Ülkemizde ise OSB'nin görülme oranlarına ilişkin kesin bir veri bulunmamakla birlikte özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinin %53.2'sinde OSB tanısına sahip çocukların eğitim aldıkları bilinmektedir.⁵

Günümüzde OSB'nin tanı ve değerlendirilmesi genellikle çocuğun davranışsal özelliklerine göre yapılmaktadır.⁴ Çocuk ile en çok zaman geçiren anneler tanı aşamasında en etkin rol oynayan bireylerdir. Genellikle OSB olan çocuklarda tıbbi ve eğitsel müdahale süreci ailenin bu konuda bilgilendirilmesi ile başlar.⁶

Ebeveynler, çoğu zaman çocuklarının iletişim kurmadaki sınırlılıklarını, içine kapanma durumlarını, sosyal gelişimindeki yetersizlikleri veya uygun olmayan davranışları sergilemelerini fark edemez ya da fark etmelerine rağmen bu durumu kabul etmekte zorlanarak göz ardı edebilirler.⁷ OSB olan çocukların erken dönemde tanınması sağlanarak bireysel yoğun eğitim verilmesi ile yetişkinlik dönemlerinde aileye ve devlete daha az bağımlı olmaları sağlanabilir. Aynı zamanda bu çocuklar kendi ihtiyaçlarını karşılayabilen, üretebilen, kendilerine uygun işlere istihdam edilerek ülke ekonomisine katkı sağlayan bireyler olarak toplum içinde yer alabilirler.⁸ Bu araştırmada 0-6 yaş arasında çocuğa sahip olan annelerin OSB'ye yönelik farkındalık düzeylerinin belirlenmesi ve farkındalık düzeylerinin yaş, meslek, eğitim vb. gibi hangi sosyo-demografik faktörlerden etkilendiğinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem

Araştırmanın tipi

Bu araştırma tanımlayıcı tipte bir araştırmadır.

Yer ve zaman

Araştırma Mart-Aralık 2023 tarihleri arasında bir aile sağlığı merkezine kayıtlı olan, okur-yazar olan, 0-6 yaş arasında çocuk veya çocuklara sahip olan ve araştırmaya katılmaya gönüllü olan anneler ile yürütülmüştür.

Evren ve örneklem

Araştırmanın örneklemini "Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği"nin geçerlilik ve güvenilirlik çalışması dikkate alınarak hesaplanmıştır.⁹ Ölçekte çocuk sayısına göre annelerin otizm farkındalık ölçeği puan ortalamaları esas alınarak 1-2 çocuğa sahip annelerin ölçek puan ortalaması 65.82 ± 14.29 iken, üç veya daha fazla çocuğa sahip annelerin ölçek puanları ise 62.11 ± 11.99 olduğu belirlenmiştir. Analiz sonuçlarına göre %5 hata, %85 test gücü ve 0.271 etki büyüklüğü ile toplam 392 anne ile araştırmanın yürütülmesi hedeflenmiştir.

Veri toplama araçları

Verilerin toplanılmasında Kişisel Bilgi Formu ve Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği kullanılmıştır.

Kişisel bilgi formu: Kişisel bilgi formu; annelerin yaşı, mesleği, kaç çocuğunun olduğu, OSB hakkında nereden bilgi edindikleri, OSB'li bir yakınının bulunma durumu ve OSB'li bir birey ile karşılaşma durumları gibi soruları içeren toplam 18 sorudan oluşmaktadır.

Okul Öncesi Çocukların Annelerinin Otizm Farkındalığı Ölçeği: Okul öncesi çocuğa sahip annelerin OSB'ye yönelik farkındalık düzeyini belirlemek için Neng ve Hıdıroğlu tarafından geliştirilen ölçek 23 madde 4'lü likert tipindedir. Ölçeğin davranış kalıpları alt boyutu ve iletişim ve etkileşim alt boyutu olmak üzere iki alt boyutu vardır. Ölçek maddeleri 1 ile 4 arasında puanlanmaktadır ve ölçekten alınabilecek puanlar 23 ile 92 arasında değişmektedir. Ölçek puanının

artması annelerin OSB'ye yönelik farkındalık düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir.⁹

Verilerin toplanması

Araştırmanın verileri, Mart-Aralık 2023 tarihleri arasında çocuğunu rutin sağlık taraması için aile sağlığı merkezine getiren annelerden toplanmıştır.

Verilerin değerlendirilmesi

Araştırma verilerinin değerlendirilmesinde IBM SPSS Statistics 22 (IBM Corp., Armonk, New York, ABD) istatistik paket programından yararlanıldı. Verilerin tanımlayıcı istatistikleri olarak yüzde değerler, median, minimum, maksimum, aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri verildi. Verilerin normal dağılım gösterip göstermediğine Shapiro-Wilk normallik testi ve Q-Q grafikleri ile bakıldı. Verilerin dağılımına uygun olarak bağımsız iki grup karşılaştırmalarında Mann-Whitney U testi, ikiden fazla bağımsız grup karşılaştırmalarında Kruskal-Wallis testi kullanıldı. Annelerin yaş, meslek ve eğitim durumları gibi nicel değişkenler ile OSB farkındalık düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek için Lineer Regresyon yöntemlerinden Enter metodu kullanılmıştır. İstatistiksel anlamlılık düzeyi $p < 0.05$ olarak kabul edildi.

Araştırmanın etik yönü

Araştırma için bir üniversitesi klinik araştırmalar etik kurulundan etik kurul izni (Tarih:12.12.2022, Evrak sayı: XXX/22.24.07) ve il sağlık müdürlüğünden kurum izni alınmıştır. Uygulama öncesi ölçek sahibinden ölçek kullanım izni alınarak annelere araştırmanın amacı hakkında açıklama yapılarak gönüllü onamları alınmıştır. Çalışma Helsinki Deklarasyonu ilkelerine uygun olarak yürütülmüştür. Bu araştırma TÜBİTAK tarafından 2209-A Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri Destekleme Programı 2022/2 kapsamında desteklenmiştir (Proje No: 1919B012215428).

Bulgular

Araştırma 402 okul öncesi dönemde çocuğa sahip annenin katılımı ile tamamlanmıştır. Annelerin yaş ortalamasının 29.13 ± 6.46 olduğu saptanırken, %68.2'sinin (274) çocuk sayısının 2 veya daha az olduğu, %59.7'sinin (240) eğitim düzeylerinin lise veya üzerinde olduğu ve %51.6'sının (207) çalışmadığı belirlenmiştir. Annelerin %79.1'inin (318) yakın çevresinde OSB'li birey bulunmadığı halde %50.5'i (203) yaşamlarında OSB'li birey ile karşılaştığını ifade etmişlerdir (Tablo 1). 0-6 yaş grubu çocuğu olan annelerin OSB'ye yönelik düşünceleri Tablo 2'de verilmiştir. Annelerin %65.4'ünün (263) OSB kelimesini duyduğu, %20.6'sının (83) OSB'yi sosyal bir etkileşim sorunu olarak tanımladığı, %46.5'inin (187) OSB'nin başlangıç yaşını 2-5 yaş arasında olarak bildikleri, %35.6'sının (143) OSB'nin

görülme sıklığını her on bin kişiden 15-20 olarak düşündükleri, %24.8'inin (100) OSB hakkındaki bilgiyi internetten edindikleri ve %55.2'sinin (222) OSB'ye yönelik eğitim almak istedikleri belirlenmiştir. Annelerin %76.9'unun (309) OSB'nin erken yaşta verilen bireysel veya sosyal eğitimle önemli ölçüde düzelebileceğini, %78.6'sının (316) erken tanının, tedavi ve fırsatların hastalığın seyrini değiştirebileceğini, %64.9 'unun (261) OSB'li bir çocuğun ilerde kendini idare ederek tek başına yaşayabileceğini, %65.2'sinin (262) OSB'li bir çocuğun gelecekte eşi ve ailesi olabileceğini ve %76.6'sının (308) OSB'li bir çocuğun işinin olabileceğini düşündükleri seçeneğe katılım göstermişlerdir (Tablo 2)

Tablo 1. 0-6 yaş grubu çocuğu olan annelerin tanıtıcı özellikleri

Özellikler	n	%
<i>Yaş</i>		
25 ve altı	138	34.3
26-30 arası	116	28.9
31 ve üzeri	148	36.8
<i>Çocuk sayısı</i>		
2 ve altı	274	68.2
3 ve üzeri	128	31.8
<i>Eğitim durumu</i>		
Ortaöğretim ve altı	162	40.3
Lise ve üzeri	240	59.7
<i>Meslek</i>		
Ev Hanımı	207	51.6
Sağlık Personeli/Psikolog	64	15.9
Öğretmen/Eğitici	42	10.4
Halk ile iletişim içinde olan meslek grubu (Esnaf, kuaför, bankacı vs.)	25	6.2
Diğer	64	15.9
<i>Yakın Çevrede OSB'li Birey Varlığı</i>		
Yok	318	79.1
Var	84	20.9
<i>Yaşamında OSB'li birey ile karşılaşma</i>		
Karşılaşmamış	199	49.5
Karşılaşan	203	50.5
<i>Yaş</i>	<i>Mean±Sd</i>	<i>Median (Min-Max)</i>
	29.13±6.46	28.00 (19.00-55.00)

Mean: Ortalama, Sd: Standart sapma, Median: Ortanca, Min: Minimum, Max: Maximum.

OSB; otizm spektrum bozukluğu.

Tablo 2. 0-6 yaş grubu çocuğu olan annelerin OSB'ye yönelik düşünceleri

Özellikler	n	%
OSB'yi Duyma		
Duyan	263	65.4
Duymayan	139	34.6
OSB'yi Tanılama Durumu		
Bir tür zekâ geriliğidir.	83	20.6
En temel özelliği konuşma sorunudur.	36	9.0
En temel özelliği garip, tekrarlayıcı davranışlardır.	78	19.4
En temel özelliği sosyal etkileşim sorunlarıdır.	89	22.1
Bir tür dikkat dağınıklığıdır.	38	9.5
Bir tür akıl hastalığıdır.	22	5.5
Bir tür denge bozukluğudur.	17	4.2
Diğer	39	9.7
OSB'nin Başlangıç Yaşı		
0-1 yaş	143	35.6
2-5 yaş	187	46.5
6-12 yaş	35	8.7
13-18 yaş	22	5.5
18 üzeri	15	3.7
OSB'nin Görülme Sıklığı		
On bin kişiden 1'inde görülür.	81	20.1
On bin kişiden 15-20'sinde görülür.	143	35.6
Bin kişiden 5-6 kişide görülür.	98	24.4
Yüz kişiden 1-10 arası kişide görülür.	80	19.9
OSB Hakkında Bilgi Edinme Kaynağı		
İnternet	100	24.8
Televizyon	84	20.9
Doktor-sağlık personeli	48	11.9
Komşu-akraba-tanıdık çevre	69	17.2
Kitap-dergi-gazete	28	7.0
Eğitim-kurs	37	9.2
Diğer	36	9.0
OSB hakkında eğitim almak isteyen		
İsteyen	222	55.2
İstemeyen	102	25.4
Kararsız olan	78	19.4
OSB erken çocuklukta başlanan ve yoğun verilen bireysel/sosyal eğitimle önemli ölçüde düzelebilen bir durumdur		
Evet-katılıyorum	309	76.9
Hayır-katılmıyorum	93	23.1
Erken tanı hastalığın tedavi fırsatlarını ve seyrini değiştirebilir		
Evet-katılıyorum	316	78.6
Hayır-katılmıyorum	86	21.4
OSB'li bir çocuk gelecekte kendini idare ederek tek başına yaşayabilir		
Evet-katılıyorum	261	64.9
Hayır-katılmıyorum	141	35.1
OSB'li bir çocuğun gelecekte bir eşi ve aile hayatı olabilir		
Evet-katılıyorum	262	65.2
Hayır-katılmıyorum	140	34.8
OSB'li bir çocuğum gelecekte bir işi olabilir		
Evet-katılıyorum	308	76.6
Hayır-katılmıyorum	94	23.4

OSB; otizm spektrum bozukluğu.

0-6 yaş grubu çocuğu olan annelerin otizm farkındalığı ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları Tablo 3'te verilmiştir. Annelerin otizm farkındalığı ölçeğinden aldıkları toplam puan ortalaması 63.89±13.49 iken,

davranış kalıpları alt boyutundan 41.70±9.30, iletişim ve etkileşim alt boyutundan 22.18±4.94 olarak belirlenmiştir (Tablo 3).

Tablo 3. 0-6 yaş grubu çocuğu olan annelerin otizm farkındalığı ölçek puanları

Ölçek	Mean±Sd	Median (25-75 IQR)
AOFÖ Toplam	63.89±13.49	61.00 (55.00-74.00)
Davranış Kalıpları Alt Boyutu	41.70±9.30	40.00 (35.00-48.00)
İletişim ve Etkileşim Alt Boyutu	22.18±4.94	22.00 (19.00-26.00)

Mean: Ortalama, Sd: Standart sapma, Median: Ortanca. OSB; otizm spektrum bozukluğu.

0-6 yaş grubu çocuğu olan annelerin tanıtıcı özelliklerine göre otizm farkındalık ölçeği puanları Tablo 4'te verilmiştir. 25 yaş ve altı olan annelerin AOF ölçek puanı 60.00 (53.00-72.00) iken 26-30 yaş arasında olan annelerin 65.00 (57.00-78.75) ve 31 yaş ve üzerinde olan annelerin ise 60.00 (56.00-70.00) olarak bulunmuştur ($p=0.006$). Çocuk sayısı 2 ve altı olan annelerin AOF ölçek puanı 63.00 (56.00-76.25) iken bu değer 3 ve üzeri çocuğu olan annelerde 58.00 (53.00-65.00) olarak saptanmıştır ($p<0.001$). Ortaöğretim ve altı düzey bir eğitime sahip olan annelerin AOF ölçek puanı 57.00 (51.75-62.00) iken bu değer lise ve üzeri eğitime sahip olan annelerde 69.00 (58.00-80.75) belirlenmiştir ($p<0.001$). Annelerin meslek durumlarına göre AOF ölçek puanları

incelendiğinde ise, ev hanımı olan annelerin 58.00 (53.00-66.00), sağlık personeli/psikolog olan annelerin 76.00 (69.25-85.00), öğretmen/eğitici olan annelerin 66.00 (57.00-83.00), halk ile iletişim içinde olan bir mesleğe sahip olan annelerin (esnaf, kuaför, bankacı vs.) 58.00 (56.50-62.00) ve diğer meslek gruplarına sahip olan annelerin AOF ölçek puanı ise 61.00 (53.25-71.75) olarak bulunmuştur ($p<0.001$). Yakın çevresinde OSB'li birey olan annelerin AOF ölçek puanı 70.00 (60.00-79.75) iken olmayan annelerin 59.00 (54.00-70.00) olarak belirlenmiştir ($p<0.001$). Yaşamında OSB'li birey ile karşılaşmayan annelerin AOF ölçek puanı 57.00 (51.00-62.00) iken karşılaşan annelerin ise 70.00 (60.00-81.00) olarak saptanmıştır ($p<0.001$) (Tablo 4).

Tablo 4. 0-6 yaş grubu çocuğu olan annelerin tanıtıcı özelliklerine göre otizm farkındalık ölçek puanları

Özellikler	N	Davranış Kalıpları Alt Boyutu Med (25-75 IQR)	İletişim ve Etkileşim Alt Boyutu Med (25-75 IQR)	AOF Ölçek Toplam Med (25-75 IQR)
Yaş				
25 ve altı	138	40.00 (33.00-46.25)	21.00 (18.00-25.00)	60.00 (53.00-72.00)
26-30 arası	116	42.00 (37.00-52.00)	23.00 (19.00-28.00)	65.00 (57.00-78.75)
31 ve üzeri	148	39.00 (36.00-46.00)	21.00 (19.00-25.00)	60.00 (56.00-70.00)
Test *		KW=8.013 $p=0.018$	KW=11.712 $p=0.003$	KW=10.330 $p=0.006$
Çocuk sayısı				
2 ve altı	274	42.50 (36.00-50.25)	23.00 (19.00-27.00)	63.00 (56.00-76.25)
3 ve üzeri	128	37.00 (34.25-43.00)	20.50 (18.00-23.00)	58.00 (53.00-65.00)
Test*		U=13031.500 $p<0.001$	U=13585.500 $p<0.001$	U=13122.500 $p<0.001$
Eğitim durumu				
Ortaöğretim ve altı	162	37.00 (33.00-40.00)	20.00 (17.75-22.00)	57.00 (51.75-62.00)
Lise ve üzeri	240	45.00 (38.00-53.00)	24.00 (19.00-28.00)	69.00 (58.00-80.75)
Test*		U=9947.000 $p<0.001$	U=11479.000 $p<0.001$	U=9946.500 $p<0.001$

Tablo 4'ün devamı. 0-6 yaş grubu çocuğu olan annelerin tanıtıcı özelliklerine göre otizm farkındalık ölçek puanları

Özellikler	N	Davranış Kalıpları Alt Boyutu Med (25-75 IQR)	İletişim ve Etkileşim Alt Boyutu Med (25-75 IQR)	AOF Ölçek Toplam Med (25-75 IQR)
<i>Meslek</i>				
Ev Hanımı	207	38.00 (34.00-44.00)	20.00 (18.00-24.00)	58.00 (53.00-66.00)
Sağlık Personeli/Psikolog	64	50.50 (45.00-56.00)	26.00 (24.00-29.00)	76.00 (69.25-85.00)
Öğretmen/Eğitici	42	44.00 (37.75-57.00)	23.00 (19.00-29.00)	66.00 (57.00-83.00)
Halk ile iletişim içinde olan (Esnaf, kuaför, bankacı vs.)	25	38.00 (35.50-40.50)	21.00 (19.50-23.00)	58.00 (56.50-62.00)
Diğer	64	40.00 (35.00-47.00)	21.00 (18.00-24.00)	61.00 (53.25-71.75)
Test*		KW=71.377 p<0.001	KW=52.400 p<0.001	KW=68.774 p<0.001
<i>Yakın Çevrede OSB'li Birey Varlığı</i>				
Yok	318	39.00 (35.00-45.00)	21.00 (18.00-25.00)	59.00 (54.00-70.00)
Var	84	46.00 (38.00-53.00)	24.00 (19.25-28.00)	70.00 (60.00-79.75)
Test*		U=8938.500 p<0.001	U=10129.500 p=0.001	U=9064.000 p<0.001
<i>Yaşamında OSB'li birey ile karşılaşma</i>				
Karşılaşmamış	199	37.00 (33.00-41.00)	20.00 (17.00-23.00)	57.00 (51.00-62.00)
Karşılaşan	203	45.00 (39.00-53.00)	24.00 (20.00-28.00)	70.00 (60.00-81.00)
Test*		U=9894.500 p<0.001	U=11073.000 p<0.001	U=9648.500 p<0.001

KW: Kruskal Wallis, U: Mann Whitney U. OSB; otizm spektrum bozukluğu.

Annelerinin otizm farkındalığı ölçeği göre oluşturulan regresyon modeli (enter) Tablo 5'te verilmiştir. Annelerin otizm farkındalık ölçeğine yönelik oluşturulan regresyon modeline 26-30 yaş arasında olan, 2 veya daha az sayıda çocuğu olan, lise ve üzerinde eğitime sahip, OSB'ye yönelik eğitim alma isteği olan, OSB kelimesini duyan, OSB'li birey ile karşılaşan, OSB'nin

tanımına yönelik “en temel özelliği sosyal etkileşim sorunlarıdır” ve görülme sıklığına yönelik “yüz kişiden 1-10 arası kişide görülür” yanıtını veren anneler dahil edilmiştir. Regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlı bulunmuş ve annelerin otizm farkındalık ölçeğinden aldıkları puanların ancak %38.2'sini açıklayabilmiştir (F=28.494, p<0.001) (Tablo 5).

Tablo 5. Annelerinin otizm farkındalığı ölçeği göre oluşturulan regresyon modeli (enter)

	B (%95)	Beta	t	P	Zero-orde r	Partial
(Constant)	51.149 (48.880-53.418)		44.320	0.000		
Yaş (26-30 arası)	2.475 (0.136-4.813)	0.083	2.080	0.038	0.159	0.105
Çocuk sayısı (2 ve altı)	-0.867 (-3.469-1.735)	-0.030	-.655	0.513	0.205	-0.033
Eğitim durumu (lise ve üzeri)	3.087 (0.226-5.949)	0.112	2.121	0.035	0.413	0.107
Meslek (sağlık personeli/psikolog)	6.344 (3.255-9.432)	0.172	4.038	0.000	0.365	0.200
OSB'ye yönelik eğitim alma isteği	4.672 (2.247-7.098)	0.172	3.778	0.000	0.405	0.188
OSB kelimesini duyma durumu	5.033 (2.081-7.986)	0.178	3.352	0.001	0.486	0.167

Tablo 5'in devamı. Annelerinin otizm farkındalığı ölçeği göre oluşturulan regresyon modeli (enter)

	B (%95)	Beta	t	P	Zero-orde r	Partial
<i>OSB'li birey ile karşılaşma durumu</i>	5.810 (3.387-8.232)	0.215	4.714	0.000	0.442	0.232
<i>OSB'nin tanımına yönelik düşünce (En temel özelliği sosyal etkileşim sorunlarıdır)</i>	2.850 (0.245-5.455)	0.088	2.151	0.032	0.218	0.108
<i>OSB'nin görülme sıklığı (Yüz kişiden 1-10 arası kişide görülür)</i>	1.656 (-1.040-4.352)	0.049	1.207	0.228	0.175	0.061

B (%95): Standartlaştırılmamış Katsayılar, Beta: Standartlaştırılmış Katsayılar, Adj R2:0.382, F:28.494, P<0.001, S.E: 10.612. OSB; otizm spektrum bozukluğu.

Tartışma

OSB tanısına sahip çocukların ebeveynlerinin deneyimlerine ilişkin yapılan araştırmalarda genellikle ebeveynlerin stres, depresyon, yaşam kalitesi, gelecek kaygısı, sosyal izolasyon ve damgalanma gibi psikolojik sorunlarına odaklanılmıştır.¹⁰⁻¹⁵ Ebeveynler genellikle OSB'li çocukların problemleri davranışları, sınırlı iletişim ve etkileşim kurmaları nedeniyle güçlükler yaşamaktadırlar.¹⁶ OSB'nin klinik seyrini etkileyen en önemli faktör çocuğun tanı aldığı yaştır ve OSB'li çocukları sosyal yaşama dâhil etmeyi engelleyen faktörler arasında OSB'ye yönelik farkındalık en başta gelmektedir.^{17,18} OSB'li çocuklara çoğu zaman birincil bakım verici kişi ebeveynlerinden anneleridir. Bu nedenle annelerin OSB'ye yönelik belirti ve bulguları erken dönemde tanımaları OSB'li çocukların kendilerine uygun olan özel eğitim ve sağlık hizmetlerinden faydalanmalarında büyük önem taşımaktadır.¹⁹ Araştırmamıza katılan 0-6 yaş grubu çocuğa sahip olan annelerin OSB'ye yönelik farkındalık düzeylerinin orta seviyenin üzerinde olduğu saptanmıştır. Yapılan çalışmalar OSB'li çocukların annelerinin belirti ve bulguları erken dönemde tanılamada veya kabul etmede güçlükler yaşadıklarını bildirmektedir ve bu nedenle çocuklar genellikle okul çağı döneminde yakın çevrenin veya öğretmenlerin yönlendirmesi ile tanı almaktadırlar.^{20,21}

Oysaki araştırma sonuçlarına göre OSB teşhisi konulan çocukların sosyal gelişim, iletişim ve ince motor becerilerindeki farklılıkların 6. aydan itibaren belirginleştiği bildirilmektedir.²² OSB'ye yönelik farkındalığı yüksek olan annelerin çocuklarındaki anormal gelişim ve davranışları 6. ve 9. aylar arasında erken dönemde fark ederek tanınması için hekime götürmeleri mümkündür. Bunun dışında çocuğun en erken tanımlanabileceği zaman aile sağlığı merkezlerinde OSB'ye yönelik rutin 18., 24 ve 36. aylarda yapılan taramalardır.²³ Buna rağmen aile hekimi, hemşire ve ebeler ile yapılan çalışmalarda sağlık çalışanlarının OSB'ye yönelik bilgilerinin yeterli düzeyde olmadığı bildirilmiştir.²⁴⁻²⁶ Aile sağlığı merkezinde görev yapan sağlık profesyonelleri ile yapılan bir çalışmada, görev sırasında çocuklarda OSB bulgusuna rastlayan profesyonellerin OSB'ye yönelik bilgi düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir.²⁷ Araştırmamızda ise annelerin mesleğinin OSB'ye yönelik farkındalık düzeyi üzerinde etkisi olduğu, sağlık profesyoneli veya psikolog olan annelerin OSB'ye yönelik farkındalık düzeyinin anlamlı derecede daha yüksek olduğu saptanmıştır (p<0.05).

Sonuçlardan anlaşılabileceği üzere sağlık profesyonellerinin OSB'ye yönelik farkındalıklarının diğer meslek gruplarına göre yüksek olmasına rağmen onların bile farkındalıklarının artırılmasına ihtiyaç olduğu görülmektedir.

OSB tanısı alan çocukların aileleri ile yapılan bir çalışmada, ailelerin çoğunluğunun OSB'yi daha önce hiç duymadığı, OSB'de zekâ düzeyinin değişebileceğini bilmediği ve OSB'yi sadece çocuklarda görülen bir bozukluk olarak düşündükleri belirlenmiştir.¹⁸ Birleşik Krallık'ta yapılan başka bir çalışmada, OSB tanısına sahip çocukların ebeveynlerinin OSB tanısı sahip olmayan çocukların ebeveynlerine göre atipik gelişim belirtilerini daha iyi tanımladıkları bulunmuştur.²⁸ Yine benzer şekilde, Nepal'da OSB tanısına sahip olan ve olmayan çocukların ebeveynleri arasında, OSB tanısına sahip çocukların ebeveynlerinin bilgi ve farkındalık düzeyinin daha yüksek olduğu bildirilmiştir.²⁹ Bu çalışmalardan farklı olarak 0-6 yaş arası çocuğa sahip ebeveynler ile yapılan bir çalışmada, ebeveynlerin çoğunluğunun OSB kelimesini duyduğu ve OSB'nin en temel özelliğini sosyal etkileşim sorunu olarak doğru tanımladıkları bildirilmiştir.³⁰ İspanya'da ve Danimarka'da yapılan diğer çalışmalarda da benzer şekilde toplumun OSB'ye yönelik bilgi düzeyinin yüksek olduğu saptanmıştır.^{31,32} Araştırmamızda ise OSB'ye yönelik bilgiyi gösteren sorulara annelerin çoğunluğunun OSB'yi sosyal bir etkileşim sorunu olarak tanımlayan, erken yaşta verilen eğitimlerle önemli ölçüde düzelebilen, erken tanı, tedavi ve fırsatlar ile hastalığın seyrinin değişebileceği, OSB'li bir çocuğun ilerde kendini idare ederek tek başına yaşayabileceği gibi doğru veya olumlu seçeneklere katılım göstermişlerdir. Araştırma sonuçlarındaki farklılığa yaş, eğitim seviyesi ve yaşamında OSB'li birey ile karşılaşma durumu gibi birçok faktörün etki etmiş olabileceği düşünülmektedir.

Annelerin eğitim seviyesinin arttıkça OSB'ye yönelik farkındalıklarının arttığı ve lise veya üzeri eğitime sahip olan annelerin farkındalıklarının daha yüksek olduğu, yakın çevresinde OSB'li birey bulunan ve daha önce OSB'li birey ile karşılaşmış olan annelerin

farkındalıklarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir ($p<0.05$). Araştırma bulgularımızı destekleyecek şekilde ülkemizde ve diğer ülkelerde yapılan çalışmalarda, OSB tanılı birey ile karşılaşan, yakın çevresinde OSB'li birey olan ve eğitim seviyesi yüksek olan ebeveynlerin OSB'ye yönelik farkındalık düzeylerinin daha yüksek olduğu bildirilmiştir.^{19,29} Yine benzer şekilde annelerin otizm farkındalığı ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışmasının yapıldığı araştırmada, lise ve üzeri eğitime sahip, 2 veya daha az çocuğu olan, sağlık çalışanı ve OSB'li birey ile karşılaşan annelerin OSB'ye yönelik farkındalıkları daha yüksek olduğu bulunmuştur.⁹

Araştırmamızda annelerin otizm farkındalık ölçeğinden aldıkları puanları; 26-30 yaş arasında olma, 2 veya daha az sayıda çocuğa sahip olma, lise veya üzeri bir eğitime sahip olma, sağlık personeli veya psikolog olma, OSB'ye yönelik eğitim almak isteği, OSB'yi duyma, OSB'li bir birey ile karşılaşma durumu, OSB'nin tanımına ve görülme sıklığına ilişkin düşünceler gibi etmenlerin sadece %38.2'sini açıklayabildiği saptanmıştır. Bu nedenle annelerin OSB'ye yönelik farkındalık düzeylerini etkileyen diğer faktörlerin tanımlanmasına ihtiyaç vardır.

Sonuçlar 0-6 yaş grubu çocuğa sahip olan annelerin OSB'ye yönelik farkındalık düzeylerinin yeterli seviyede olmadığını ve yaş, meslek, eğitim durumu gibi sosyodemografik özelliklerden etkilendiği belirlenmiştir. Annelerin farkındalıklarını artırmaya yönelik psikiyatristler, sosyal pediatrik uzmanlar, gelişimsel pediatri uzmanları, psikologlar veya bu alanda çalışmalar yapan alanında sınıf öğretmenliği, özel eğitim öğretmenliği, okul öncesi öğretmenliği ve pediatri hemşireliğinin alanındaki akademisyenlerin iş birliği içerisinde eğitimler/seminerler vermeleri önerilmektedir. Okul öncesi dönemde çocuğa sahip annelerin bu şekilde OSB'ye yönelik farkındalıklarının artması sonucunda OSB açısından riskli olan çocukların daha erken dönemde tanı alınmasının sağlanabileceği ve eğitim/sağlık hizmetlerinden yararlanabileceği düşünülmektedir.

Yazar katkısı: Fikir- FB, İİH, İK, MED, HC; Tasarım- FB, İİH, İK, MED, HC; Denetleme- FB;

Veri Toplanması ve/veya İşlemesi- İİH, İK, MED, HC; Analiz ve Yorum- FB; Literatür Taraması- FB, İİH, İK, MED, HC; Yazıyı Yazan- FB, İİH, İK, MED, HC; Eleştirel İnceleme – FB.

Çıkar çatışması: Yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Mali destek: Bu araştırma TÜBİTAK tarafından 2209-A Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri Destekleme Programı 2022/2 kapsamında desteklenmiştir (Proje No:1919B012215428).

Kaynaklar

1. Center for Disease Control and Prevention. Autism spectrum disorder. 2017. <https://www.cdc.gov/ncbddd/autism/index.html> 10 Haziran 2024'te erişildi.
2. Dinure M. Otizm Spektrum Bozukluğu ve Beslenme. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 2022;4(2):66-71 <https://doi.org/10.47769/izufbed.1100761>
3. Kara H, Demirtaş MS. Increasing the awareness of autism spectrum disorder with training of pre-school teachers and school counselors in Turkey. Journal of Child Science. 2020;10(01):e246-e257. <https://doi.org/10.1055/s-0040-1721514>
4. Arslan R, Yanık D. sağlık çalışanlarının çocukluk çağı otizmi hakkında bilgi düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Dergisi. 2022;10(3):930-940. <https://doi.org/10.33715/inonusaglik.1107308>
5. Otizm spektrum bozukluğu olan bireylere yönelik ulusal eylem planı (2016-2019). T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. 2016. http://www.sp.gov.tr/upload/xSPTemelBelge/files/5w4h6+otizm_eylem_plani_kitap_bak_anli_onaylanan.pdf 16 Haziran 2024'te erişildi.
6. Karavus M, Altas ZM, Hıdıroğlu S, et al. Evaluation of the autism knowledge in parents of the children aged under 6 years. The Journal of Turkish Family Physician. 2021;12(1):12-21. <https://doi.org/10.15511/tjtfp.21.00012>
7. Özkubat U, Özdemir S, Gürel Selimoğlu O, Töret G. Otizme Yolculuk: Otizmlili Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Sosyal Destek Algılarına İlişkin Görüşleri. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 2014;33(1):323-348. <https://doi.org/10.7822/egt210>
8. Burak Y, Ahmetoğlu E. Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların kaynaştırılması ve bütünleştirilmesinde öğretmenlerle ilgili değişkenlerin incelenmesi. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi. 2020;19(73):478-503. <https://doi.org/10.17755/esosder.598005>
9. Neng B, Sarısaltık A, Hıdıroğlu S, Karavus, M. Autism awareness of mothers scale (AAMS): A study of validity and reliability. Turkish Journal of Special Education Research and Practice. 2023;5(2):1-11. <https://doi.org/10.37233/TRSPED.2023.0139>
10. Küçükdereli MZ, Akgül M. Otizmlili çocukların anne-babalarında depresyon ile dini başa çıkma arasındaki ilişki: Konya örneklemleri. Türk Din Psikoloji Dergisi. 2023;(8):113-137. <https://doi.org/10.59379/tdpd.1294692>
11. Lockwood Estrin G, Bhavnani S, Arora R, Gulati S, Divan G. Caregiver perceptions of autism and neurodevelopmental disabilities in New Delhi, India. International Journal of Environmental Research and Public Health. 2023;20(7):5291. <https://doi.org/10.3390/ijerph20075291>
12. Kulasinghe K, Whittingham K, Mitchell AE, Boyd RN. Psychological interventions targeting mental health and the mother-child relationship in autism: Systematic review and meta-analysis. Developmental Medicine & Child Neurology. 2023;65(3):329-345.
13. Ahmed EA, Alkhalidi SM, Alduraiddi H, Albsoul RA, Alhamdan MZ. Quality of life of mothers and fathers of children with autism spectrum disorder in Jordan. Clinical Practice and Epidemiology in Mental Health. 2023;19. <https://doi.org/10.2174/17450179-v19-e230529-2022-40>
14. Bi XB, He HZ, Lin HY, Fan XZ. Influence of social support network and perceived social support on the subjective wellbeing of mothers of children with autism spectrum disorder. Frontiers in Psychology. 2022;13:835110. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.835110>
15. Liao X, Lei X, Li Y. Stigma Among parents of children with autism: A literature review. Asian Journal of Psychiatry. 2019;45:88-94. <https://doi.org/10.1016/j.ajp.2019.09.007>
16. Karaca MA, Kılıç K, Sarı H. Ebeveynlerin otizmlili çocuklarıyla ilgili günlük yaşam sürecinde karşılaştıkları güçlüklerin incelenmesi. Turkish Special Education Journal: International. 2021;3(2):1-26.

17. Velarde M, Cárdenas A. Autism spectrum disorder and attention-deficit/hyperactivity disorder: Challenge in diagnosis and treatment. *Medicina*. 2022; 82 Suppl 3:67-70.
18. Turan B, Selçuk İS, Abanoz E, Dursun OB. Şüpheden tedaviye otizm spektrum bozukluğunda ailelerin gözünden yaşanan sorunlar. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*. 2020;(15):35-49.
<https://doi.org/10.46218/tshd.718067>
19. Anwar MS, Tahir M, Nusrat K, Khan MR. Knowledge, awareness, and perceptions regarding autism among parents in Karachi, Pakistan. *Cureus*. 2018;10(9).
<https://doi.org/10.7759/cureus.3299>
20. Ateş S, Rakap S. Otizm spektrum bozukluğuna sahip çocukları olan annelerinin okulöncesi eğitim hizmetleri sürecine ilişkin deneyimlerinin incelenmesi. *Turkish Journal of Special Education Research and Practice*. 2021;3(1):23-46.
<https://doi.org/10.37233/TRSPED.2021.0111>
21. Akkuş PZ, Saygan BB, Bahadır Eİ, Çak T, Özmert, E. Otizm spektrum bozukluğu tanısı ile yaşamak: ailelerin deneyimleri. *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi*. 2021;15(4):272-279. <https://doi.org/10.12956/tchd.731752>
22. Signs of autism in children ages 9-12 months. <https://theplaceforchildrenwithautism.com/what-is-autism/signs-of-autism-in-children/signs-of-autism-ages-9-12-months>
23. Birinci basamakta bebek çocuk ve ergen izlemleri. T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü Çocuk ve Ergen Sağlığı Dairesi Başkanlığı. https://hsgm.saglik.gov.tr/depo/birimler/cocuk-ergen-sagligidb/Programlar/Bebek_cocuk_ergen_izlem_ozettablo.pdf 27 Haziran 2024'te erişildi.
24. Gölbaşı H, Demirel Y, Karaca SN, Çiçek AU, Sarı SA. Sivas İl Merkezi'nde otizm spektrum bozukluğunun (OSB) yaygınlığı ve aile sağlığı merkezleri sağlık çalışanlarının OSB farkındalıkları. *Cukurova Medical Journal*. 2021;46(3):998-1008.
<https://doi.org/10.17826/cumj.904937>
25. Akdağ B. Bir ilçedeki sağlık çalışanlarının otizm spektrum bozukluğu hakkındaki bilgi düzeylerinin incelenmesi. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*. 2023;39(2):243-249.
<https://doi.org/10.53490/egehemsire.1231521>
26. Alpdoğan Y, Sazak E, Omak S. Türkiye'de aile hekimlerinin otizm spektrum bozukluğuna ilişkin bilgi düzeyi ve farkındalıklarının incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2023;24(2):1406-1461.
<https://doi.org/10.29299/kefad.1268914>
27. Tamur Y, Celasin NS. Aile Sağlığı Merkezlerinde Görev Yapan Sağlık Profesyonellerinin Otizm Konusundaki Bilgi ve Erken Tanıya Yönelik Görüşleri. *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care*. 2022;16(3):517-531.
<https://doi.org/10.21763/tjfmpe.1041206>
28. Hussein AM, Pellicano E, Crane L. Understanding and awareness of autism among Somali parents living in the United Kingdom. *Autism*. 2019;23(6):1408-1418.
<https://doi.org/10.1177/1362361318813996>
29. Heys M, Alexander A, Medeiros E, Tumbahangphe KM, Gibbons F, Shrestha R, et al. Understanding parents' and professionals' knowledge and awareness of autism in Nepal. *Autism*. 2017; 21(4):436-449.
<https://doi.org/10.1177/1362361316646558>
30. Can A, Güner ÇZ, Lüleci E, et al. Altı yaş altı çocukların ebeveynlerinde otizm bilgi düzeyinin ölçülmesi. *The Journal of Turkish Family Physician*. 2021; 12(1):12-21.
<https://doi.org/10.15511/tjtfp.21.00012>
31. Gómez-Marí I, Tárraga-Mínguez R, Pastor-Cerezuela G. Analysis of Spanish parents' knowledge about asd and their attitudes towards inclusive education. *European Journal of Investigation in Health, Psychology and Education*. 2022; 12(7):870-881.
<https://doi.org/10.3390/ejihpe12070063>
32. Jensen CM, Martens CS, Nikolajsen ND, et al. What do the general population know, believe and feel about individuals with autism and schizophrenia: results from a comparative survey in Denmark. *Autism*. 2016; 20(4): 496-508.
<https://doi.org/10.1177/1362361315593068>